

MÎHÂÎL NU‘AYME’NİN YAŞAM ÖYKÜSÜ LÜBNAN – RUSYA - AMERİKA ÜÇGENİNDE

Mahir HAMİDOV*

Öz: Mîhâîl Nu‘ayme’nin hayatı hakkında daha kapsamlı bilgiyi kendisinin yazmış olduğu üç bölümden oluşan *Seb‘ûn* isimli eserinde bulmamız mümkündür. Kitabın bu isimle adlandırılmasının sebebi yazarın kitabı yetmiş yaşında neşretmesidir. Kitap, yazarın 1959 yılına kadar olan yaşamını ayrıntılı bir biçimde okuyucuya sunar. Yetmiş yıllık yaşamını üç kısımda anlatan yazar, çocukluk dönemi olarak 1889–1911 yıllarını, gençlik ve yetişkinlik dönemi olarak 1911–1932 yıllarını, Amerika’dan vatanı Lübnan’a döndükten sonraki dönem olarak da 1932–1959 yıllarını konu edinir.

Bu makalede Mehcer Arap edebiyatında çok kültürlülüğü ile temayüz eden Mîhâîl Nu‘ayme’nin yaşam öyküsü özellikle kendi eserleri ve yazarın yakınlarıyla yapmış olduğumuz görüşmeler kaynak alınarak araştırılmıştır.

Anahtar Kelimeler: Biskinta, Filistin-Rus okulu, Rus edebiyatı, er-Râbîţatu’l-Kalemiyye, el-Funûn dergisi, es-Sâ’îh gazetesi, Şahrûb.

MÎKHÂÎL NU‘AYMA’S LIFE STORY IN LEBONAN-RUSSIA- AMERICA TRIANGLE

Abstract: It is possible to find extended information about Mîkhâîl Nu‘ayma’s life in three sectioned “Sab‘ûn” written by himself. The reason of naming the book like this is his releasing the book at the age of 70. The book reveals the life of the writer up to 1959 in detail. The writer narrates his life in three sections: 1889-1991 as his childhood, 1911-1932 youth and maturity and 1932-1959 as the time of turning back to his homeland Lebanon from the USA.

In this essay, the life story of Mîkhâîl Nu‘ayma who was known by his mul-ticultural Arabic literature of migration, is researched by taking his own outputs and the interwievs made with his relatives.

Keywords: Biskinta, School of Palestine-Russian, Russian Literature, al-Râbîţatu al-Kalamiyya, al-Funûn journal, al- Sâ’îh newspaper, Shahrub.

* Dr., Arap Dili ve Edebiyatı, Bakü, Azerbaycan, (shamaxi2025@yahoo.com).

Lübnan ve Rusya Dönemi: Modern Arap edebiyatında Rus eğitimi alan ender Arap yazarlarından olan Mîhâîl Nu‘ayme, Ekim 1889 yılında Beyrut’un Biskinta¹ köyünde dindar bir Hıristiyan ailede doğar.² Nu‘ayme, “yüksek ahlak sahibi, yalandan, riyadan uzak, kilise ve din adamlarına saygı ve muhabbet besleyen dindar olarak nitelediği bir anne ve babanın”³ terbiyesi ile yetişir. İlkokula köyünde başlayan Nu‘ayme, eğitimine Çarlık Rusyası’nın Biskinta’da açmış olduğu okulda devam eder. Bu okul, Rusya İmparatorluğuna bağlı Ortodoks Filistin Cemiyetinin, Lübnan’ın dağlık kısmında yaşayan Hıristiyan zümresine ücretsiz eğitim vermek amacıyla açmış olduğu okullardan biridir.⁴ Çarlık Rusyası’nın Osmanlı topraklarında bu gibi okulların etkinliklerini artırması sadece eğitimle alakalı bir durum değildir. Kuşkusuz bu gibi faaliyetlerin altında Rusya’nın özelde Orta Doğu, genelde ise Osmanlı topraklarına karşı yürütmüş olduğu sömürgeci siyaseti yatar. Misyonerler kendi düşüncelerini yaymak amacıyla geniş çaplı eğitim seferberliği başlatırlar.⁵

Biskinta’da açılan bu okulların diğer yabancı okullardan farkı, Rus diliyle beraber Arap dili, matematik ve coğrafya gibi derslerin okutulmasıydı. Nu‘ayme’den başka onun iki kardeşi de bu okulda eğitim alır. Nu‘ayme 1899 yılında Biskinta’da başladığı eğitimini 1902 yılında başarıyla tamamladıktan sonra aynı cemiyetin Filistin’deki (Nâşıra) okulunda devam ettirir.⁶

Biskinta’dan farklı olarak Nâşıra’da eğitim dili Arapça değil, Rusçaydı. Rus dilini derinlemesine öğrenmeye çalışan Nu‘ayme, derslerindeki başarısıyla öğretmenlerinin beğenisini kazanır. Burada kendisine yeni arkadaşlar edinen Nu‘ayme, daha sonraları kalem arkadaşı olan Nesîb ‘Arîda ile de bu okulda tanışır.⁷

Filistin’deki Rus okulundayken sürekli yaşam ve ölüm ile ilgili düşüncelere dalan yazar, kendisine ilk rehber olarak Filistin’de peygamber olarak gönderilmiş olan Yesû‘u’n-Nâşırî’yi (İsa Peygamber) seçer. Kendisine daima Mesih’in yaşadığı beldede olduğunu unutmamasını telkin eden Nu‘ayme, Biskinta’da ailesinden ve kiliseden aldığı dinî terbiyesini ve inancını burada daha da pekiştirir. Bazen arka-

¹ Beyrut’a bağlı olan bu köy, Süryânîce “mesken” demektir. Bkz. Nu‘ayme, Mîhâîl, *Seb‘ün, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâîyin*, Beyrut, 1999, I, s. 44; <http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/ar/Baskinta> (15.04.2011).

² Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 109; Ayrıca bkz. Aida İmanquliyeva, *Qelemler Birliyi ve Mixail Nuayme*, Bakı, 2002, s. 61; Rahmi Er, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Ankara, 2004, s. 38.

³ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 10–16.

⁴ *A.e.*, I, s. 76–78.

⁵ Geniş bilgi için bkz. Selaheddin Xelilov, *Şerq Ruhunun Qerb Heyatı (Aida İmanquliyeva’nın Yaraticılık Arayışlarının İzyle)*, Bakı, 2009, s. 253–256.

⁶ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 105–116.

⁷ *A.e.*, I, s. 137–138.

daşlarından uzak durarak suskunluğa ve hayallere dalan Nu‘ayme, onlarla beraber olduğu zamanlarda bile kendisini başka bir âlemde hisseder. Onun iç dünyasından coşan bu cazibe kuvvesi yaşam ve ölüm konularını dile getiren şiir türüne yönelmesine sebep olur. Duygusal, övgü, yergi türlerinde yazılmış şiir türlerinden ise uzak durur. Saf aşkı terennüm eden şiirler arasında ise Kays bin Mulevveh’e isnat edilen gazel türleri onun ilgisini çeker.⁸

Nu‘ayme Nâşıra’da eğitim aldığı sıralarda yalnızlığa çekilme, konuşmama gibi “manevî terbiye yolları”na başvurur. Bir keresinde on gün boyunca kimseyle bir şey konuşmayan Nu‘ayme, konuşmaya başladığında bu zaman zarfında geçirdiği süreyi şöyle özetler: “Sanki uzun bir yolculuktan dönmüş gibiyim.”⁹ Konuşmadan kesildiği dönemlerde yazarın hayal dünyası zenginlik kazanarak iç âleminde yeni duygular meydana gelmeye başlar. Yazarın iç dünyasında başlayan gurbet duyguları uzun yıllar ona eşlik eder. Öyle ki yazar kendisinin iki dünyasının olduğunu, iki dünyada yaşamaya başladığını ifade eder. Birincisi şairin kendisinin iç dünyasında yaratmış olduğu âlem, ikincisi ise insanların yaratmış oldukları dünya. Böylece Nu‘ayme uzun yıllar bu ikilem içerisinde yaşamına devam eder.¹⁰

Nu‘ayme, Nâşıra’da hâlık (yaratan) ve mahlûk (yaratılan) arasındaki ilişkinin boyutunun nelerden ibaret olduğu konusunda devamlı olarak düşünür. Onun bu dönemde kendisine yönelttiği soruların başında şunlar gelir: “Allah’ın mahlûkatı yaratmasındaki amacı nedir? Allah, varlık âlemini kendi varlığından nasıl yarattı? Neden varlık âlemini yarattı? Ezelî ve ebedî olan nedir?”¹¹ Onun metafizik konulara olan bu bağlılığı yazarın dinî eğitimini devam ettirmesinin başlıca sebebi olur. Nu‘ayme’nin bu arzusu çok geçmeden gerçekleşir. Nitekim Nâşıra’daki Filistin-Rus okul yönetimi başarısına ve ahlâkî özelliklerine göre, Ukrayna’nın Poltava şehrinde kiliseye bağlı yüksek okulda eğitimlerini devam ettirmeleri için seçtiği öğrenciler arasında Nu‘ayme de vardır.¹²

Rusya’ya gitmek için Biskinta’ya dönen yazar hazırlık yapmaya başlar. 1906 yılında eğitimini sürdürmek için deniz yoluyla Rusya’ya yollanan Nu‘ayme, yol boyunca yine varlık, yokluk konusunu düşünür ve kendini bir dizi soru yağmuruna tutar. “Acaba yaratıcı varlık âlemini yoktan nasıl var etmiştir? Yokluk denen şey nedir? Eğer yaratıcı mevcutsa, o zaman yokluk nasıl oluyor? Öyle ise O, varlık

⁸ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 128- 132.

⁹ *A.e.*, I, s. 127.

¹⁰ *A.e.*, I, s. 127.

¹¹ *A.e.*, I, s. 160.

¹² *A.e.*, I, s. 143. Ayrıca bkz. Cozîf el-Hûrî, *Mevsû‘atu Mihâil Nu‘ayme el-Edîbu’l-‘Amlâk*, Dâr Nablîs, Beyrut, 1999, I, s. 30.

âlemini yoktan yaratmamıştır. Yaratıcı, varlık âlemini yoktan değil de, kendi varlığından yaratmıştır. Ama yaratıcı, kâinatı kendi varlığından nasıl yaratmıştır? Yaratıcı neden varlık âlemini yaratmıştır?”¹³

1906 yılında Rusya’ya giden Nu‘ayme’nin önünde yeni bir dünya açılır. Buradaki altı yıllık eğitim programında dinî bilimlerle beraber tabiat ilimleri de vardır. Derslerinde başarılı olan Lübnanlı bu genç, hocalarının dikkatlerini çekerek onların sevgisini kazanır. Nu‘ayme derslerinin dışında, yaşadığı toplumun kültürünü de öğrenerek kendisini onlardan biri gibi hissetmeye başlar. Edebî derneklere aktif olan Nu‘ayme, dernek programlarında kendi yazdığı şiirlerini okuma fırsatı bulur. Ünlü Rus edebiyatçıların anısına düzenlenen edebiyat gecelerinde ilk şiir denemelerini Rus dilinde okuyan Nu‘ayme, bu sayede hocaların ve öğrencilerin dikkatini üzerine çeker.¹⁴ Şairin Rusya’da öğrenciyken yazdığı ve Amerika’ya giderken yanında götürdüğü şiirleri ne yazık ki kaybolmuştur.¹⁵

Poltava’daki eğitiminin üçüncü yılında Nu‘ayme züht ve çileli bir yaşam tarzına meyleder. Okul arkadaşlarından nerdeyse tecrit bir yaşam tarzı geçiren yazar, zamanının hepsini kitap okumak ve tefekküre dalmakla geçirir. İç dünyasında yaşadığı dünyadan daha geniş bir âlem keşfeden Nu‘ayme, daha çok hayır ve şer konuları üzerine düşünür.¹⁶ Bu sıralarda düzenli bir şekilde Rus edebiyatını da okuyan Nu‘ayme, Rus edebiyatı ile Arap edebiyatı arasında karşılaştırma yapar ve Arap edebiyatının birçok açıdan geride kaldığı sonucuna varır. Nitekim Arap yazarlarının Rus yazarları karşısında yüzeyselliğini gören Nu‘ayme bu durumdan üzüntüyle bahseder.¹⁷

Nu‘ayme, dinî düşüncelerinin yakınlığı, yaratıcı, insan ve yaşam gibi konularda aynı düşünceyi paylaştıklarından dolayı Rus yazarları arasında daha çok Tolstoy’un (1845–1913) eserlerine ilgi duyar. Kendisi bu durumu şöyle ifade eder: “Ben de Tolstoy gibi her şeyin sonu olan hakikat arayışındaydım. Bu yolda Tolstoy’un da, benim de yol göstericimizin İncil olduğunu fark ettim.”¹⁸ Gerçekten İncil, yaşamı boyunca Nu‘ayme’nin rehber edindiği temel öğreti kitabı olmuştur. Özellikle de İsa Peygamberin sevgi prensibi onun yaşam felsefesinin temelini oluşturur.¹⁹ Diğer

¹³ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 160.

¹⁴ *A.e.*, I s. 173–176.

¹⁵ Beşâra es-Sibe‘lî, *Mîhâîl Nu‘ayme Yuhaddîsunî*, Beyrut, 1998, s. 33–34.

¹⁶ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 220; Ayrıca bkz. ‘Abdu’l-Cabbâr eş-Şerîf, *Tecrubetu Nu‘ayme eş-Şûfiyye fi’l-Yavmi’l-Ahîr*, ed-Dâru’l-‘Arabîyyetu li’l-Kuttâb, Tunus, 1983, s. 16–19.

¹⁷ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 233.

¹⁸ *A.e.*, I, s. 189, 271–274.

¹⁹ Nu‘ayme, *Seb‘ün*, I, s. 130–131; Geniş bilgi için bkz. ‘Affî Gays, *el-İnsân ve’l-‘Âlemi’l-Mâvarânî*

tarafından Tolstoy'un eserlerinin etkisi sonucunda Nu'ayme, zamanla ibadet etmek için kiliseye gitmez olur. Kilisenin manevî ruhunun öldüğünü söyleyen yazara göre kilisedeki din adamlarının yerine getirdikleri dinî ayinler, oyuncuların tiyatro sahnelerindeki rollerinden farksız değildir.²⁰

1908 yılından başlayarak Nu'ayme, günlük yaşamını, Rusya ve Lübnan'deki sosyal-siyasî olayları günlüğüne kaydeder. Yazar, günlüğünde aynı zamanda Rus edebiyatına olan ilgisine de değinir. O, Turgenyev'in (1818–1883), Dostoyevski'nin (1822–1881) romanlarını, Çehov'un (1860–1904) öykülerini, Puşkin (1799–1837) ve Lermontov'un (1814–1841) şiirlerini okur. Özellikle Rus eleştirmenlerinden olan Belinski'nin (1811–1848), edebiyatın amacına yönelik düşüncelerinin etkisinde kalır.²¹

Nu'ayme, bu sıralarda sadece edebiyatla değil, aynı zamanda Rus köylüsünün sorunlarıyla da ilgilenir. Rus halkının, özellikle de Rus köylüsünün basit, saf yaşantısına saygı ile yaklaşarak, köylülerin toprak sahipleri tarafından ezilmesini protesto eden Ruslarla birlikte öğrenci gösterilerine katılır. Bu gibi etkinliklere katılmasından dolayı Nu'ayme bir yıllığına okuldan uzaklaştırılır.²² Bu bir yılını Rus arkadaşlarının bağ evinde geçiren yazar, 1910 yılında *en-Nehru'l-Mutecemmid* (Buz Nehri) isimli kasidesini Rus dilinde yazar. Şiirde, Rusya'yı ilkbaharın gelişyle buzların kuşatması altında bekleyen kudretli nehre benzetir.²³

Çok geçmeden okul yönetimi Nu'ayme'ye bitirme sınavlarına girmek için izin verir. Sınavlarını başarıyla veren Nu'ayme, 1911 yılında diplomasını alarak Lübnan'a döner. Artık kilise öğretileri ona dar ve anlamsız gelir. Kilisenin, İncil ve Hz. İsa öğretilerine ihanet ettiğine kanaat getiren yazar, kiliseden tamamen uzaklaşır.²⁴

Lübnan'a döndükten sonra Nu'ayme hukuk eğitimi almak için Fransa'ya gitmeye hazırlanırken, Amerika'dan yeni gelen ağabeyi Edîb, Amerika'ya gitmesi için Nu'ayme'yi ikna eder. Kasım 1911 yılında ağabeyi ile beraber Amerika'ya yolculuğa çıkar. Böylece Nu'ayme'nin hayatında yeni bir dönem başlar.²⁵

'inde *Mihâil Nu'ayme*, Beyrut, 1986, s. 64–65.

²⁰ Nu'ayme, *Seb'ün*, I, s. 183–184, 186–187.

²¹ *A.e.*, I, s. 222–225.

²² *A.e.*, I, s. 255–256.

²³ *A.e.*, I, s. 259–260.

²⁴ *A.e.*, I, s. 274.

²⁵ Nu'ayme, *Seb'ün*, I, s. 284–285.

Amerika Dönemi: Mîhâil Nu‘ayme’nin hayatının ikinci dönemini kapsayan 1911–1932 yılları Amerika’da geçer. Amerika’nın Walla Walla şehrine gelen Nu‘ayme, ağabeyine ticaret işlerinde yardım etmekle beraber İngilizce öğrenmeye başlar. Daha sonra ise Nu‘ayme, hukuk ve edebiyat eğitimi almak için Seattle²⁶ şehrinde bulunan Washington Üniversitesine kaydını yaptırır.²⁷

Üniversitenin ikinci senesinde Nu‘ayme, ortaokuldan arkadaşı olan Nesîb ‘Arîda ile beraber edebî ortama girer.²⁸ 1913 yılında Nesîb ‘Arîda’nın çıkarttığı *el-Funûn* dergisine *Fecru’l-Emel ba‘de Leyli’l-Ye’s* (Ümitsizlik Gecesinde Sonra Ümidin Sabahı) isimli yazısını gönderir.²⁹ Edebiyat eleştirisi alanında ilk makalesi olan bu yazıda Nu‘ayme, Arap edebiyatının asırlardır devam eden donukluğunu eleştirir. Geleneksel edebiyat türünün taklidine karşı çıkan yazar, her hangi bir münasebet dolayısıyla yazılmış edebiyat türlerine karşı çıkar. Arap edebiyatının yüzeyselliğinden yakınan yazar, günlük yaşamla ilgisi olmayan edebî türlerin kalitesizliğine dikkat çeker.³⁰

Kısa bir süre sonra Nu‘ayme, Cubrân Halîl Cubrân’ın *el-Ecnihatu’l-Mutekessira* (Kırık Kanatlar) isimli kitabını alır. Edebî eleştiriye ait *Habâhib*³¹ isimli makalesini bu kitap hakkında yazan Nu‘ayme bunu da *el-Funûn* dergisine gönderir.³² Daha sonra Nu‘ayme, Cubrân’ın yazdığı *Dem‘a ve İbtisâme*³³ (Gözyaşı ve Tebessüm) isimli mensur şiir antolojisi üzerine eleştirel görüşünü Nesîb ‘Arîda’ya gönderir. 1915 yılında Nu‘ayme’nin, Cubrân’ın şiir toplusuna yazmış olduğu *Ahmâs ve Asdâs* (İhtimal ve Faraziye) isimli eleştirel makalesi *es-Sâ‘ih* gazetesinde çıkar.³⁴ Makalesinde Cubrân’ın şiirlerini tahlil eden Nu‘ayme, onun özellikle de romantizm ekolünün etkisi altında kaldığını belirtir.³⁵

Nu‘ayme, çocukluğundan itibaren zihnini meşgul eden: “Yaşamın manası nedir? Ölüm ve ölüm ötesi hayat ne anlama geliyor? İnsanın bu dünyadaki varlık

²⁶ Sakit Okyanus kıyısında yerleşen bir şehir.

²⁷ Nu‘ayme, *Seb‘ûn*, I, s. 303.

²⁸ *A.e.*, I, s. 310.

²⁹ *A.e.*, I, s. 312.

³⁰ *A.e.*, I, s. 312–313; Ayrıca bkz. ‘Umar el-Medenî, *Humâtu Mecdi’l-Kâfiye*, ed-Dâru’l-Muttahidatu li’n-Neşr, ‘Ammân, b.t.y., s. 107-108.

³¹ Nu‘ayme, *el-Gîrbâl*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, III, s. 365–387.

³² Nu‘ayme, *Seb‘ûn*, I, s. 312; Ayrıca bkz. S. Bushrui, J. Jenkins, *Man and Poet*, Boston, 1999, s. 126.

³³ Cubrân Halîl Cubrân, *Dem‘a ve İbtisâme*, Dâru’l-‘Arab li’l-Bustânî, Kahire, 1991.

³⁴ Nu‘ayme, *Seb‘ûn*, I, s. 315.

³⁵ Nu‘ayme, *Seb‘ûn*, I, s. 316.

gayesi nelerden ibarettir?” gibi sorulara hâlâ cevap bulabilmiş değildi.³⁶ Üniversite üçüncü sınıftayken ruh göçü³⁷, ceza ve mükâfat gibi metafizik konularla ilgilenen *Theosophy Derneğine*³⁸ üye olan İskoçyalı bir öğrenci ile tanışır. Bu tanışıklık, onun öteden beri kendi kendine sorduğu bazı metafizik sorulara cevap bulmasına vesile olur. İnsanın kendi gayreti sonucunda gerçek bilgiye³⁹ erişmesi ile kurtuluşa ereceği düşüncesini benimseyen Nu‘ayme, yaşamın sürekli devam eden bir periyot içerisinde olduğu, ruhun bir vücuttan başka bir vücuda geçmesi ile yaşamını sürdürdüğü fikrini benimser. Bu olaydan sonra Nu‘ayme, bâtinî bilimleri, semavî ve semavî olmayan bütün dinleri öğrenmeye çalışır. Bütün dinler arasında bir yakınlık mevcut olduğuna kanaat getiren yazar aynı zamanda dünyadaki bütün mistik⁴⁰ akımların aynı kaynaktan beslendikleri inancına varır.⁴¹

Nu‘ayme bir yandan üniversitede okurken, bir yandan da edebî etkinliklere katılır. Bu şekilde, 1916 yılında Washington Üniversitesinden hukuk ve edebiyat diploması olarak mezun olur. Nu‘ayme üniversiteyi bitirdikten sonra yeniden Walla

³⁶ *A.e.*, I, s. 324.

³⁷ İnsan, kemâle erişinceye kadar ruhun bir vücuttan başka vücuda intikal etmesi durumudur. İnsan vücudu fânî olduğu halde, ruhu ezeli ve ebedidir. Ruh tekrar tekrar farklı vücutlarda doğar. Ölümsüzlüğe kavuşuncaya kadar bu süreç devam eder. Bkz. Orhan Hançerlioğlu, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977, s. 271; Ali İhsan Yitik, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenâsüh İnancıyla İlişkisi*, İstanbul, 1996, s. 76–77; Karen Armstrong, *Tanrı'nın Tarihi*, Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan, Kudret Emiroğlu, Ankara, 1999, s. 54–55; Adnan Bülent Baloğlu, *İslama Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon*, Ankara, 2001, s. 11–34; Joachim Wach, *Dinler Tarihi*, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2004, s. 282–285; *Upanishadlar*, Sanskrit aslından çeviren: Korhan Kaya, Kültür Yayınları, İstanbul, 2008, Giriş kısmı; Yeniden doğuşu ifade eden ruh göçü, eski Hint inançlarında *Avatara* sözcüğü ile ifade edilir. Bkz. Kemal Çağdaş, “Bhagavadgita”, *A.Ü.D.T.C.F.D.*, Ankara, 1961, XVIII, S. 1–2, s. 104, 116.

³⁸ Teosofi (theosophy), sözcük olarak Tanrı bilgisi anlamındadır. Teosofi, Tanrıbilimle felsefe arasında, panteist gizemci anlayışa dayanan, sihir ve büyücülükle karışmış kendine özgü bir içeriği kapsar. Doğaya egemen olmak, birtakım esrarlı fomüllerle doğayı kullanma amacını güder. Onlara göre; Tanrı tüm doğayı kapsamaktadır. Başka bir ifadeyle, doğanın her zerresinde Tanrı vardır. Bkz. Orhan Hançerlioğlu, *a.g.e.*, s. 310.

³⁹ Eski Hint inançlarında bu sözcüğün karşılığı *Jnanam*'dir. Bkz. Kemal Çağdaş, “a.g.m.”, s. 106.

⁴⁰ İnsanın görünen nesnelere ardındaki gerçeklik, sonsuzluk ve birliğe ulaşma yönündeki ruhî terübeleri ve bu tecrübeyi ifade eden doktrin. Bu anlamda mistisizm, görünenin ötesine veya görünmez olana geçme tecrübeleri şeklindeki genel anlamıyla belli bir dine özgü olmayıp bütün dinlerde rastlanan bir olgudur. Bkz. İlhan Kutluer, “Mistisizm”, *D.İ.A.*, İstanbul, 2005, XXX, s. 188–189; Ayrıca geniş bilgi için bkz. Cavit Sunar, *Mistisizmin Ana Hatları*, Ankara, 1966, s. 52–53, 103–104, 122–123; R. A. Nicholson, *Tasavufun Menşei Problemi*, Çev. Abdullah Kartal, İstanbul, 2004, s. 49–54; Ninian Smart, “Mysticism, History of”, *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), New York-London, 1972, V, 419–429. Seyid Hüseyin Nasr, *Bilgi ve Kutsal*, Çev. Yusuf Yazar, İstanbul, 1999, s. 75–102;

⁴¹ Nu‘ayme, *Seb'ün*, I, s. 326–329.

Walla şehrine ağabeyinin yanına döner. Ağabeyi Edîb, kardeşinin kendi yanında kalarak avukatlık yapmasını ister. Ama edebiyattan bir türlü kopamayan Nu‘ayme buna razı olmaz. Walla Walla şehrindeyken Nu‘ayme, *el-Âbâ’ ve’l-Benûn* (Babalar ve Oğullar) isimli tiyatro eserini yazar. Eseri üç hafta zarfında yazan Nu‘ayme, ünlü Rus yazarı Turgenev’in aynı isimli eserinden esinlenerek kendi eserini böyle isimlendirdiğini ifade eder.⁴²

Nu‘ayme 1916 yılının Ekim ayında New-York’a gider. New York’ta *el-Funûn* dergisinin yazarları ile görüşen Nu‘ayme, bu derginin Arap edebiyatına canlılık getirdiğini söyleyerek onun bu alandaki hizmetlerine işaretle bulunur. *el-Funûn* dergisinin ofisinde sık sık Nesîb ‘Arîda, ‘Abdu’l-Mesîh Haddâd, Cubrân Halîl Cubrân ve diğer kalem arkadaşları ile görüşür.⁴³ Bu yıllarda Nu‘ayme, Rusya’da öğrenciyken Rusça yazmış olduğu kasidesini *en-Nehru’l-Mutecezzid* (Buz Nehri) ismiyle Arapçaya çevirir. *el-Funûn* dergisinde yayınlanan kaside, Nu‘ayme’nin kalem arkadaşlarının büyük beğenisini kazanır. Geleneksel kaside türünün “canezesi” olarak kabul gören kasidenin temel özelliği tek kâfiye düzenine uymamasıdır.⁴⁴ Bu kasideden sonra Nu‘ayme, *Ahî* (Kardeşim) isimli kasidesini yazar.⁴⁵ Nu‘ayme New York’a geldikten sonra masonluğu araştırır. Daha sonra ağabeyi Edîb aracılığı ile mason locasına katılır. Ama kısa bir süre sonra mason locasından ayrılır. Yazar, mason locasından ayrılmasına sebep olarak her hangi bir cemiyete bağlı kalmak istememesini ve locanın meselelerin özü ile değil, yüzeysel konularla ilgilenmesini gösterir.⁴⁶

Maddî durumunun iyi olmaması ve işsizlik gibi olumsuz etkenler Nu‘ayme’nin edebî çalışmalarına engel olmaz. *el-Funûn* dergisinde bir yıl zarfında Mehcer Arap yazarlarının kitaplarına yazdığı bir kaç eleştirel makalesi yayınlanır. Bu eleştirel makalelerden biri de Reşîd Eyyûb’un *el-Eyyûbiyyât* isimli divanına yazmış olduğu eleştiriydi. O, şairin düşünce zenginliğine ve hayal gücünün derinliğine okuyucunun dikkatini çekmekle beraber, şairin klasik şiir üslubundan kurtulamamasının da olumsuz bir durum olduğunu belirtir.⁴⁷ Nu‘ayme, Arap yazarların eserlerine eleştirel makaleler yazmakla beraber kendisi de dergide şiirlerini yayımlar. *el-Funûn* dergisinde Nu‘ayme’nin şiirlerinden övgüyle bahsedilerek gerçek şiirin bu tarzda yazılması gerektiği dile getirilir.⁴⁸

⁴² A.e., I, s. 341–342.

⁴³ A.e., I, s. 347–348.

⁴⁴ A.e., I, s. 351–352.

⁴⁵ A.e., I, s. 352–353.

⁴⁶ Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 344–346; Nu‘ayme, *Resâ’il*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, VIII, s. 357.

⁴⁷ Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 327.

⁴⁸ A.e., I, s. 350–351.

Nu‘ayme 1917 yılında *Muzekkirâtu’l-Arkaş*⁴⁹ (Arkaş’ın Anıları) isimli eseri üzerinde çalışır. Eserin kahramanı aracılığı ile kendi ruh deneyimlerini canlandıran Nu‘ayme eserini arkadaşı Nesîb ‘Arîda’ya gönderir. Nesîb ‘Arîda, Nu‘ayme’ye yazmış olduğu mektubunda onun bu eserinden övgüyle bahsederek bu eserin Nu‘ayme’nin şimdiye kadar yazmış olduğu eserlerinin en değerlisi olduğunu söyler.⁵⁰ 1918 yılında orduya çağrıldığı için eseri tamamlayamayan Nu‘ayme, bu eserini ancak Lübnan’a döndükten sonra tamamlayabilmiştir.

1918 yılında askere çağrılan Nu‘ayme, Fransa’ya gönderilir. Edebî yaratıcılığına ara vermeyen yazar, burada Fransız dilini ve edebiyatını öğrenmeğe başlar.⁵¹ 1919 yılında Walla Walla şehrine dönen yazar, kalem arkadaşlarının davetleri üzerine New York’a gider. New York’taki Suriyeli göçmen Araplar Birinci Dünya Savaşına kadar Nesîb ‘Arîda’nın editörlüğünü yaptığı *el-Funûn* dergisinin çevresinde toplanarak ürünlerini ve yenilikçi fikirlerini dile getirme fırsatı bulurlar. Ama ne yazık ki dergi faaliyetini maddî zorluklar nedeniyle durdurur.⁵² Savaştan sonra ise bu yenilik taraftarı edebiyatçılar ‘Abdu’l-Mesîh Haddâd’ın yönetimindeki *es-Sâ’ih* gazetesinin etrafında toplanırlar. Artık *es-Sâ’ih* gazetesi onların düşüncelerini beyan ettiği bir meydandır.⁵³ Nu‘ayme bu yıllarda şair Reşîd Eyyûb ve İlliyyâ Ebû Mâdî (1889–1957) üzerinde etkisinin olduğunu söyler. Nitekim Nu‘ayme’nin ısrarları üzerine bu iki şair de şiirlerinde yenilik yaratmaya, geleneksel şiirin etkilerinden kurtulmaya çalışmışlardır. Nu‘ayme’nin bu etkisi bu iki şairle sınırlı kalmaz. Aynı zamanda Nesîb ‘Arîda da yenilikçi düşüncelerinin oluşmasında Nu‘ayme’nin etkisi altında kalmıştır.⁵⁴

Yeniden New York’tan Walla Walla’ya dönen Nu‘ayme, ağabeyinin yazlık evinde yalnızlığa çekilerek hayal dünyasına dalar. Doğanın koynuna çekilen yazar, kendi iç dünyası ile baş başa kalır. Bu sırada Nu‘ayme’nin başından bir daha balık yemesini engelleyecek ilginç bir olay geçer. Beslenmek için yakındaki nehirden balık tutarken oltanın balığın ağzında kırılıp kaldığını gören Nu‘ayme’nin içi parçalanır. Bu acı manzara karşısında yazar kendisine şöyle seslenir: “Hayatın, kendin için kıymetli olduğunu düşündüğün halde, neden başkaları için bu kıymeti inkâr ediyorsun? Kendine hiçbir acının dokunmasını istemediğin halde, neden başkalarına azap veriyor-

⁴⁹ Eserin Türkçe çevrisi için bkz. Mîhâil Nu‘ayme, *Kendini Arayan Adam*, Çev. Hüseyin Yazıcı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998.

⁵⁰ Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 356–357.

⁵¹ *A.e.*, I, s. 408–414.

⁵² *A.e.*, I, s. 417–418.

⁵³ Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 418.

⁵⁴ *A.e.*, I, s. 427–431.

sunun?” Bu olaydan sonra balık avlamayı bırakan yazar yeniden New-York’a döner.⁵⁵

Nu‘ayme, maddî sıkıntılar içerisinde yaşamasına rağmen edebî yaratıcılığına devam eder. İlk kez Rusya’da öğrenciyken Varya isimli bayana âşık olan Nu‘ayme,⁵⁶ ikinci kez Amerika’da âşık olur. Bu dönemde yazdığı birkaç şiirin konusunu, Wella adlı bir bayana karşı beslemiş olduğu sevgi oluşturur. Bu şiirlerdeki en önemli nokta akılla kalp arasındaki çatışmadır.⁵⁷

1922 yılında Nu‘ayme Amerika’nın maddecî yaşam tarzını yeren, daha sonraları *el-Merâhil* adlı topluya dâhil edilen *Meşhedân* (İki Sahne) ve *el-Vâhatu’l-Hayye* (Canlı Vâha) isimli iki makale yazar.⁵⁸ Birinci makalede müellif, New-York parklarının birinde gördüğü kalabalığı, gürültüyü ve fakirliği tasvir eder. Amerika’nın kalabalık yaşam tarzını *et-Tinnîn Yeteneffesu* (Ejderha Nefes Alıyor) ifadesi ile betimleyen Nu‘ayme, bu kalabalık manzaranın mukabilinde sakin, huzur dolu yaşamı temsil eden Lübnan’daki yaşamı ise *Şinnîn*⁵⁹ *Yeteneffesu* (Sinnin Nefes Alıyor) ifadesi ile tasvir eder.⁶⁰

1925 yılında *es-Sâ’ih* gazetesinin editörü Nâdirâ Haddâd’ın isteği üzere Nu‘ayme, gazetenin özel sayısı için *Sâ’atu’l-Kû kû* (Guguklu Saat) hikâyesini yazar.⁶¹ Hikâyenin konusunu Amerika’ya göç eden Arapların yaşam öyküsü oluşturur. Hikâyedeki saat, insanların yaşamları boyunca aradığı, ama bulamadığı mutluluğun sembolüdür. Nu‘ayme, vatanlarını terk ederek Amerika’ya yerleşen birçok Lübnanlı gencin gerçek mutluluğun kendi memleketlerinde olduğundan habersiz yaşadıklarına dikkat çeker.⁶²

Nu‘ayme, New York’ta yeniden âşık olur. Polonya asıllı olan bu bayanın adı Nyunya idi.⁶³ Ne var ki Nu‘ayme bu defa da evli bir bayana âşık olmuştur.⁶⁴ Her şeyden kopan yazar, kendisini düşüncelere ve edebî çalışmalarına verir.

⁵⁵ *A.e.*, I, s. 530–534.

⁵⁶ *A.e.*, I, s. 320.

⁵⁷ *A.e.*, I, s. 433–443; Ayrıca bkz. Tânsî Zekâ, *Beyne Nu‘ayme ve Cubrân*, Mektebetü’l-Me‘ârif, Beyrut, 1971, s. 151–156.

⁵⁸ Nu‘ayme, *Seb’ün*, I, s. 485.

⁵⁹ Sinnîn, Lübnan’ın batısında yer alan, 2695 metre yükseklikteki bir dağın adıdır.

⁶⁰ Nu‘ayme, *el-Merâhil*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, V, s. 51–59.

⁶¹ Nu‘ayme, *Seb’ün*, I, s. 518.

⁶² Bkz. Nu‘ayme, “Sâ’âtu’l-Kû kû”, *Kâna Mâ Kâna*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, II, s. 299–322; Ayrıca koleksiyonun Türkçe çevirisi için bkz. Mîhâîl Nu‘ayme, *Kısır ve Diğer Öyküler*, Çev. Kenan Demirayak, Babil Yayınevi, Erzurum, 2000.

⁶³ Nu‘ayme, *Seb’ün*, I, s. 566–570.

⁶⁴ *A.e.*, I, s. 589–590.

Bu dönemde ruhî buhranlar geçiren yazar, içinde bulunduğu manevî karışıklıktan kurtulmaya çalışır. Yazarın zihnini meşgul eden konuların başında yine ölüm konusu gelmektedir. O, bir gün ruhunun, ölümün prangalarından, zaman ve mekân kısıtlamalarından kurtularak yeniden dünyaya geleceğine inanmaktadır. Bu aşamada kendi varlığının anlamını idrâk eden insan, zamana ve mekâna hâkim olacaktır.⁶⁵

1928 yılında Nu‘ayme New-York’tan Walla Walla’ya döner. New York’tan ayrılmadan önce, *New York Times* gazetesine İngilizce yazmış olduğu *The Endless Race* (Sonsuz Yarış) isimli şiirini gönderir. Şiirin, gazete tarafından kabul edileceği ihtimalinin zor olduğunu düşünen Nu‘ayme, bu ihtimalinde yanılır. Nitekim 14 Mart 1928 tarihinde yazarın şiiri *New York Times* gazetesinde yayınlanır.⁶⁶

1931 yılında *er-Râbıţatu’l-Kalemiyye*’nin başkanı Cubrân Halîl Cubrân’ın ölümünden sonra Kuzey Amerika’daki Mehcer edebiyatçıları birliği dağılır. Uzun süredir vatanına dönmeyi düşünen Nu‘ayme, Cubrân’ın vefatı üzerine Lübnan’a dönme düşüncesini kesinleştirir. Amerika’nın maddî yaşamından ruhu sıkılan şair; sakin, ruhunun huzur bulabileceği yer olan Sinnîn dağının eteğine dönmek için hazırlık yapmaya başlar. Sinnîn, yazara göre insana gurbet duygusunu unutturarak ilahî feyizlerin insana bahşedilmesinde cimrilik yapmaz. Amerika’da ise yazar, vatanından uzak olduğu için değil, kendi benliğine, ruh dünyasına uzak olduğu için gurbet hissine kapılır. Bu duygular içerisinde Nu‘ayme, 9 Mayıs 1932 tarihinde vatani Lübnan’a döner.⁶⁷

Nu‘ayme, Lübnan’da şehir gürültüsünden uzak, sessiz bir yaşam süreceği için mutluymuştu. Ama onu düşündüren bir soru vardı. ‘Geçimini nasıl sağlayacaktı?’ Şairin kendisi bu durumu şöyle ifade eder: ‘Hiçbir gelir kaynağımın olmaması zâhit ve münzevî bir hayatı seçmeme sebep oldu. Başkalarına muhtaç olmaktansa kendi kalemimin kazancı ile yaşamayı düşündüm. Ama ne yazık ki bu zamanda benim gibi bir yazarın kendi kalemi ile geçinebilmesi zor bir durumdu.’⁶⁸

Amerika’dan Sonraki Lübnan Dönemi: Mîhâîl Nu‘ayme’nin Amerika’dan Lübnan’a dönmesi ile başlayan hayatının üçüncü merhalesi yetmiş yaşına kadar olan bir dönemi kapsar. Nu‘ayme’nin vatana dönüşü Biskinta halkı tarafından sevinçle karşılanır. Yazar, Amerika’nın gürültülü yaşamından kurtularak Biskinta’da gerçek huzura kavuşur. Ne var ki bir süre sonra kardeşi Nesîb’in ölümü yazarı sarsar. Yaşamın kanunlarına karşı gelmek değil, bu düzenle barış içerisinde yaşama

⁶⁵ *A.e.*, I, s. 575.

⁶⁶ *A.e.*, I, s. 530; Mischa Naimy, ‘‘The Endless Race’’, *New York Times*, March, 1928, s. 68–70.

⁶⁷ Nu‘ayme, *Seb‘ûn*, I, s. 624.

⁶⁸ *A.e.*, I, s. 612.

prensibine uyan yazar, bu acıyı da kabullenir. Yaşam kavramının olduğu yerde ölüm kavramı da vardır. Bu iki mefhum, birbirinin tamamlayıcısıdır. Yaşam, ölümün azağı olduğu gibi, ölüm de yaşamın azağıdır.⁶⁹

Şahrûb’un⁷⁰ eteğini kendine mesken edinen yazar, sabah erkenden bu sessiz yere gelerek akşama kadar bütün gününü burada edebî ve fikrî konular üzerinde düşünmekle geçirir. Yazar, felsefi ağırlıklı hikâyelerinin çoğunu burada kaleme alır. Nu‘ayme’nin yanına her gün öğrenciler, genç yazarlar gelirler. Onunla konuşmaya doymayan bu insanlar aynı zamanda yazmış oldukları nesir ve nazım ürünlerini saire göstererek tavsiyeler alırlar.⁷¹

Dünyanın birçok yerinden mektuplar alan Nu‘ayme’ye çeşitli sorular sorulur. Bir keresinde Kahire’de çıkan *el-Hilâl* dergisinden bir mektup alır. Mektupta yazara şöyle bir soru yönlendirilir: “Tenha, münzevî bir hayat yaşamamızın sebebi nedir?” Nu‘ayme’nin *el-Hilâl* dergisine verdiği cevap ise şöyledir: “Amerika’dan döndükten sonra kulaklarımda hâlâ devam eden büyük şehirlerin rahatsız edici gürültüsünden kurtulmaya çalışıyorum. Zihnimi ve kalbimi yılların gürültüsünden kurtarmak için sakin ve تنها bir ortama gereksinim duyuyorum. Dolayısıyla da günümün çoğunu Şahrûb’un eteğindeki mağaralardan birinde geçiriyorum. Yıllarca şehir yaşamının vermiş olduğu gürültüden kurtulup kalbimi ilahî nurlara açmaya gereksinim duyuyorum. Vaktimin çoğunu yaratıcılığım ayırsam da insanlarla da görüşüyorum. Nitekim toplumdan uzak kalarak yaratıcılık faaliyetlerinde bulunmak mümkün değildir.”⁷²

Boş vakitlerini doğanın koynunda dolaşarak geçiren Nu‘ayme, ondan aldığı engin ilham ve huzuru şu sözleriyle dile getirir: “Doğa, onu anlamasını bilenler için en iyi kitaptır. Bütün eğitimcilerin zirvesinde duran doğa, kendi sınırlarını, engin bilgilerini kulak ve gözlerin ötesindeki araçları kullanarak bunları idrâk etmek isteyenlere cömertçesine aktarır.”⁷³

Maddî zorluklara rağmen Amerika’dayken yazmış olduğu makalelerini gözden geçirerek *el-Merâhil* adı altında neşrettirir. Aynı zamanda yazarın Beyrut, Şam ve Kudüs’te yapmış olduğu konuşmaların bütünü 1936 yılında *Zâdu’l-Me’âd*⁷⁴ adı

⁶⁹ *A.e.*, I, s. 691–694.

⁷⁰ Biskinta’dan 5 km uzaklıkta, 1500 metre yükseklikte bulunan kayalıklarla dolu bir arazi. Bkz. http://www.onefineart.com/en/artists/michael_naimeh/index.shtml; (15.04.2011).

⁷¹ Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 696–703.

⁷² Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 656–658; Nu‘ayme, *Şavtu’l-‘Âlem*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, V, s. 344–349.

⁷³ Nu‘ayme, *Seb’ûn*, I, s. 739–752.

⁷⁴ Eserin Türkçe çevrisi için bkz. Mîhâîl Nu‘ayme, *Tanrıya Dönüş Azağı*, Çev. Kenan Demirayak,

altında kitaplaştırılır.⁷⁵

Şahrûb'un eteğindeki bir mağaranın giriş kısmında kendisine çalışma yeri hazırlayan Nu'ayme, bu mağarayı Nuh peygamberin denizdeki gemisine benzetir. Mağara, rahiplerin dağlardaki inziva yerlerini andırır. Nu'ayme, varlık âlemi konusunda düşüncelere burada daldığı gibi eserlerini de burada yazar. Aynı zamanda yazar, ziyaretçileri ile bu mağarada görüşür. Siyasî, dünyevî bütün mevkilerden uzak duran Nu'ayme, insan kalbini ve ruhunu kirleten bütün zenginliklerden de uzak durmaktadır.⁷⁶ Nuh peygamberin gemisine benzettiği mağarada telif ettiği ilk eseri ise Cubrân Halîl Cubrân'ın yaşam öyküsünü ve edebî kişiliği anlatan kitabıdır.⁷⁷

Kitap sadece Cubrân'ın kronolojik olarak yaşam öyküsünü vermez. Uzun bir süre onunla beraber edebî çalışmalarda bulunan Nu'ayme, onun edebî yaratıcılığının analizini yaparak, Cubrân'ın edebiyattan beklentilerinin neler olduğunu da izah eder. Cubrân'ın edebiyat anlayışı ile aynı düşüncüyü paylaşan Nu'ayme onun hakkında şöyle der: "Ben hiçbir zaman Cengiz Han veya Napolyon hakkında kitap yazmazdım. Çünkü benim yaşam felsefem onlarınkinden tamamen farklıdır."⁷⁸ Kitabı daha sonra Nu'ayme kendisi İngilizceye çevirerek yayımlar.⁷⁹

Nu'ayme 1945 yılında *el-Beyâdir* (Patikalar), *Liķâ*⁸⁰ (Buluşma), 1948 yılında *Şavtu'l-Âlem* (Dünyanın Sesi), 1952 yılında *Mirdâd*⁸¹ isimli eserlerini yazar. Sonuncusunu ise Arapça değil İngilizce olarak kaleme alır. Eserlerini sadece Arap okuyucusu için yazmadığını düşünen yazar, Arapça yazdığı eserlerini İngilizceye çevirir. Nu'ayme, eserlerini İngilizceye çevirdiği için yanlış anlaşılması gerektiğini belirtir. Nu'ayme, bunu İngilizcedeki maharetini göstermek veya Arap okuyuculardan görmediği takdirde yabancılardan görmek için yapıyor değildir.⁸² 1934 yılında *Durûb* (Yollar), 1949 yılında Amerika'da yarım kalan *Muzekkîrâtu'l-Arkaş* (Arkaş'ın Anıları), 1950 yılında *en-Nûr ve'd-Deycûr* (Işık ve Zulmet), 1953 yılında ise *Fî Mehebbi'r-Rîh* (Rüzgârın Esintisinde) isimli kitaplarını neşrettirir.⁸³

Babil Yayınevi, Erzurum, 2001.

⁷⁵ Nu'ayme, *Seb'ün*, I, s. 662–664, 765.

⁷⁶ *A.e.*, I, s. 696–698.

⁷⁷ *A.e.*, I, s. 704.

⁷⁸ Nu'ayme, *Seb'ün*, I, s. 706.

⁷⁹ *A.e.*, I, s. 722.

⁸⁰ Eserin Türkçe çevrisi için bkz. Mîhâîl Nu'ayme, *Reenkarnasyon Öyküleri*, Çev. Kenan Demirayak, Babil Yayınevi, Erzurum, 2003.

⁸¹ Eserin Türkçe çevrisi için bkz. Mîhâîl Nu'ayme, *Mirdad Kundaktaki Ermiş*, Çev. Hüseyin Yazıcı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.

⁸² Nu'ayme, *Seb'ün*, I, s. 814–823.

⁸³ *A.e.*, I, s. 777.

Nu‘ayme yoğun bir tempoyla çalışır. Gazete ve dergiler için makale ve hikâyeler yazar, radyo programlarına katılır, edebî etkinliklerde seminerler verir. Savaşın insanlık için felaket olduğunu söyleyen Nu‘ayme, bu konuyla ilgili yazılar kaleme alır.⁸⁴ Bu konuyla ilgili makaleler topluluğu olan *Fî Mehebbi’r-Rîh* (Rüzgâr’ın Esintisinde) isimli kitabında Nu‘ayme bütün insanları kardeşliğe, barışa davet eder. Yazara göre savaş insanlığı sadece maddî olarak değil, aynı zamanda manevî olarak da yıpratmaktadır.⁸⁵

Nu‘ayme birçok Arap ve Avrupa ülkesine giderek konferanslar verir. 1956 yılında, Sovyet Yazarlar Birliği’nin daveti üzere Sovyetler Birliği’ne giderek Moskova, Petersburg, Kiev ve Volgograd şehirlerini ziyaret eder. Öğrencilik yıllarını geçirdiği Poltava şehrinin görüntüsünün değişmesi yazarı etkiler. Şehrin görüntüsü tanınmayacak derecede değişmiştir. Ekim Devrimi’ne kadar şehre, çamurdan yapılmış küçük evler, dar sokaklar, yoksul köylü giyimleri hâkimken şimdi geniş sokaklar, taş binalar, köylüyü diğer insanlardan ayırmayan giyim biçimleri hâkimdir.⁸⁶

Sovyetler Birliği’nden döndükten sonra Nu‘ayme, 1957 yılında *Eb‘ad min Moskû ve Vaşinton* (Moskova ve Washington’dan Uzaklarda) isimli kitabını yazar. Kitapta Nu‘ayme, kapitalizm rejimi ile sosyalizmin karşılaştırmasını yapar.⁸⁷

1958 yılında *Ebû Baṭṭa* isimli hikâye toplusunu neşrettiren yazar, 1959 yılında otobiyografisi üzerinde çalışmaya başlar. Çocukluk ve öğrencilik dönemini kapsayan birinci bölüm 1959 yılında yayımlanır. 1960 yılında yayınlanan ikinci ve üçüncü bölüm ise yazarın hayatının 1911–1957 yıllarını kapsar. Nu‘ayme’nin yayınlanan son yedi eseri ise sırasıyla *el-Yavmu’l-Aḥîr* (1965), *Hevâmiş* (1965), *Eyyûb* (1967), *Fî’l-Ġirbâli’l-Cedîd* (1971), *Necva’l-Ġurûb* (1973), *Yâ İbn Âdem*⁸⁸ (1974), *Min Vaḥyi’l-Mesîḥ*’dir (1974).⁸⁹

1974 yılında Nu‘ayme’nin tüm eserleri *Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn* yayınevi tarafından yayımlanır.⁹⁰ Bu tarihten sonra Nu‘ayme, her hangi bir çalışmayla okuy-

⁸⁴ *A.e.*, I, s. 760–798.

⁸⁵ Bkz. Nu‘ayme, *Fî Mehebbi’r-Rîh*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, V, s. 393–411.

⁸⁶ Nu‘ayme, *Seb‘ûn*, I, s. 826–828.

⁸⁷ Nu‘ayme, *Eb‘ad min Moskû ve Vaşinton*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999, VI, s. 160–166.

⁸⁸ Eserin Türkçe çevrisi için bkz. Mîhâîl Nu‘ayme, *Ey İnsan Oğlu*, Çev. Eyüp Tanrıverdi, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.

⁸⁹ Cozîf el-Hürî, *a.g.e.*, I, s. 42–46.

⁹⁰ Nadeem Naimy, *The Lebanese Prophets of New York*, American University of Beirut, Beirut, 1985, s. 93–103.

ucu karşısına çıkmış değildir. Belki bu nedenle Nu‘ayme’nin 1974 sonrası yaşamı, hiçbir çalışmada konu edilmemiştir. Aile yakınlarıyla yaptığım görüşmelerden elde ettiğim bilgilere göre, hayatında hiç evlilik yapmamış olan Nu‘ayme, 1974’ten sonra Biskinta’da adeta münzevî bir hayat sürmüş, ömrünün seksenli ve doksanlı yıllarını Biskinta’da baba ocağında kardeşi Necîb, kardeşinin eşi Zekiyye ve çocukları Mey, Yûsuf ve Nedîm’in ilgisi ve gözetiminde sürdürerek⁹¹ 28 Şubat 1988 tarihinde gece saat 10.22’de, 99 yaşında hayata gözlerini yummuştur.⁹² Cenazesi Biskinta’da, Şahrûb dağının eteklerinde, daha önce tefekkür ve eserlerini yazmak için sık sık gittiği bir mağaranın giriş kısmında özel olarak kendisi için hazırlanan bir mezarda defnedilmiş olup hâlihazırda yakınlığında başka herhangi bir mezar bulunmamaktadır.

Yaklaşık son 20 yıllık bir yaşam sürecini nasıl geçirdiğine ilişkin olarak aile bireylerinden elde ettiğim bilgiye göre, Nu‘ayme, daha önce yazdığı eserlerini tekrar tekrar okuyarak ve bazı kitaplarını İngilizceye çevirmekle geçirmiş, ölene dek herhangi bir ciddi rahatsızlık yaşamamıştır.⁹³

Nu‘ayme hiçbir zaman toplumdaki nüfuzunu dünyevî bir amaç için kullanmadı. Zenginliğin, dünyadaki makamın geçici ve aldatıcı olduğuna, dolayısıyla bütün bunların ölümlerle son bulacağına inanan yazar, maddî kazanç peşinde koşmaktan uzak durdu. Ona göre, insanın kazanacağı en büyük zenginlik ölümsüzlük mertebesine yükselmesidir.

Yazar, üç kısımdan oluşan yaşam öyküsünün son kısmını *el-Kelimetu'l-Velîme*⁹⁴ (Ziyafet Yazısı) başlığını taşıyan küçük bir yazıyla bitirir. Yazar burada, bütün sır kapılarının kaynağı olan ‘mukaddes anlayışa’ ulaşamamasından yakınır. Ama yine de kendisini teskin ederek insanın ‘mukaddes anlayışa’ ne zaman kavuşacağına önemli olmadığını dile getirir. Önemli olan insanın, ‘mukaddes anlayışa’ götüreceği yolu bulabilmesidir. Nu‘ayme’nin ‘mukaddes anlayış’ ifadesinden kastettiği şey, insanın ikilemlerden kurtularak gerçek bilgiye erişmesi suretiyle yaratıcı ile bütünlük sağlamasıdır.

⁹¹ 16.01. 2006, Balaman, Lubnân.

⁹² Cozîf el-Hürî, *Mevsû'atu Miḥâil Nu‘ayme el-Edibu'l-'Amlâk*, Dâr Nablîs, Beyrut, 1999, I, s. 119.

⁹³ 19. 01. 2006. Biskinta, Lubnân.

⁹⁴ Nu‘ayme, *Seb'ûn*, I, s. 842–845.

Kaynakça

- ‘Abdu’l-Cabbâr eş-Şerîf, *Tecrubetu Nu‘ayme eş-Şûfiyye fi’l-Yavmi’l-Ahîr*, ed-Dâru’l-‘Arabiyyetu li’l-Kuttâb, Tunus, 1983.
- ‘Affî Ğays, *el-İnsân ve’l-‘Âlemi’l-Mâvarânî ‘inde Mîhâil Nu‘ayme*, Beyrut, 1986.
- Armstrong, Karen, *Tanrı’nın Tarihi*, Çev. Oktay Özel, Hamide Koyukan, Kudret Emiroğlu, Ankara, 1999.
- Baloğlu, Adnan Bülent, *İslama Göre Tekrar Doğuş Reenkarnasyon*, Ankara, 2001.
- Beşâra es-Sibe‘lî, *Mîhâil Nu‘ayme Yuĥaddisunî*, Beyrut, 1998.
- Cubrân Halîl Cubrân, *Dem‘a ve İbtisâme*, Dâru’l-‘Arab li’l-Bustânî, Kahire, 1991.
- Çağdaş, Kemal, “Bhagavadgita”, *A.Ü.D.T.C.F.D.*, Ankara, 1961.
- el-Hûrî, Cozîf, *Mevsû‘atu Mîhâil Nu‘ayme el-Edîbu’l-‘Amlâk*, Dâr Nablîs, Beyrut, 1999.
- Er, Rahmi, *Çağdaş Arap Edebiyatı Seçkisi*, Ankara, 2004.
- İmanquliyeva, Aida, *Qelemler Birliyi ve Mixail Nuayme*, Bakı, 2002.
- Hançerlioğlu, Orhan, *Felsefe Sözlüğü*, Remzi Kitabevi, İstanbul, 1977.
- Kutluer, İlhan, “Mistisizm”, *D.İ.A.*, İstanbul, 2005.
- Naimy, Mischa, “The Endless Race”, *New York Times*, March, 1928.
- Naimy, Nadeem, *The Lebanese Prophets of New York*, American University of Beirut, Beirut, 1985.
- Nicholson, R. A., *Tasavvufun Menşei Problemi*, Çev. Abdullah Kartal, İstanbul, 2004.
- Nu‘ayme, Mîhâil, *Seb‘ûn*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, *Resâ‘il*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, *Kendini Arayan Adam*, Çev. Hüseyin Yazıcı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1998.
- Nu‘ayme, *el-Merâhil*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, “Sâ‘âtu’l-Kû kû”, *Kâna Mâ Kâna*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.

- Nu‘ayme, *Kısır ve Diğer Öyküler*, Çev. Kenan Demirayak, Babil Yayınevi, Erzurum, 2000.
- Nu‘ayme, *el-Ğirbâl*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, *Şavtu’l-‘Âlem*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, *Tanrıya Dönüş Azığı*, Çev. Kenan Demirayak, Babil Yayınevi, Erzurum, 2001.
- Nu‘ayme, *Reenkarnasyon Öyküleri*, Çev. Kenan Demirayak, Babil Yayınevi, Erzurum, 2003.
- Nu‘ayme, *Mirdad Kundaktaki Ermiş*, Çev. Hüseyin Yazıcı, Kaknüs Yayınları, İstanbul, 1999.
- Nu‘ayme, *Fî Mehebbi’r- Rîh*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, *Eb‘ad min Moskû ve Vaşinton*, Dâru’l-‘İlmi li’l-Melâyîn, Beyrut, 1999.
- Nu‘ayme, *Ey İnsan Oğlu*, Çev. Eyüp Tanrıverdi, Anka Yayınları, İstanbul, 2002.
- S. Bushrui, J. Jenkins, *Man and Poet*, Boston, 1999.
- Seyid Hüseyin Nasr, *Bilgi ve Kutsal*, Çev. Yusuf Yazar, İstanbul, 1999.
- Sunar, Cavit, *Mistisizmin Ana Hatları*, Ankara, 1966.
- Start, Ninian, “Mysticism, History of”, *The Encyclopedia of Philosophy* (ed. P. Edwards), New York-London, 1972.
- Upanishadlar*, Sanskrit aslından çeviren: Korhan Kaya, Kültür Yayınları, İstanbul, 2008.
- ‘Umar el-Medenî, *Humâtu Mecdi’l-Kâfiye*, ed-Dâru’l-Muttahidatu li’n-Neşr, ‘Ammân, b.t.y.
- Xelilov, Selaheddin, *Şerq Ruhunun Qerb Heyatı (Aida İmanquliyeva’nın Yaratıcılık Arayışlarının İzile)*, Bakı, 2009.
- Yitik, Ali İhsan, *Hint Kökenli Dinlerde Karma İnancının Tenâsüh İnancıyla İlişkisi*, İstanbul, 1996.
- Wach, Joachim, *Dinler Tarihi*, Çev. Fuat Aydın, Ataç Yayınları, İstanbul, 2004.
- http://www.onefineart.com/en/artists/michael_naimeh/index.shtml; (15.04.2011).
- <http://www.worldlingo.com/ma/enwiki/ar/Baskinta> (15.04.2011).

